

УДК 37.017: 871.161.2

**ОСВІТНІ ТА ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ПОГЛЯДИ У ТВОРАХ
Т. Г. ШЕВЧЕНКА, ЯКІ ТАК СПІВЗВУЧНІ ІЗ СЬОГОДЕННЯМ**

Шевченко Світлана Миколаївна,

к.пед.н.,

старший науковий співробітник,

старший науковий співробітник

відділу історії та філософії освіти

Інституту педагогіки

Національної академії педагогічних наук України

м. Київ, Україна

Анотація: На сучасному етапі розвитку Україна потребує розширення історичного національно-культурного простору, кристалізації національних ідеалів і цінностей. Встановлено, що неоціненний внесок в українську національну скарбницю зробив Тарас Григорович Шевченко – великий український поет, художник, мислитель, відомий в усьому світі як визначний гуманіст. Його значний інтерес до освітянських питань, створена ним система педагогічних поглядів, які знайшли своє відображення у віршах, публіцистичних і художніх творах. Громадсько-культурна та педагогічна спадщина вченого посіла гідне місце у національній скарбниці національно-культурних і духовних досягнень українського народу. На сьогодні, осмислення освітніх і філософсько-освітніх поглядів Тараса Шевченка є дуже важливими для української педагогічної національної школи і педагогічної думки України зокрема.

Ключові слова: Тарас Григорович Шевченко, освіта, філософсько-освітні погляди, патріотизм, Батьківщина, українська мова, культура, народна освіта.

Нині в освіті та науці особистість Тараса Григоровича Шевченка постала перед нами в усій своїй багатогранності, його як громадянина і патріота завжди

хвилювали прогалини української школи. Він глибоко знав стан народної освіти. Його основні ідеї народного генія, які глибоко обґрунтовані автором, спрямовані на піднесення рівня національної освіти, формування свідомої нації. Тарас Шевченко вчив бачити в народів не тільки барвисті звичаї, а й його страждання. Як зазначають науковці, то створюючи ліричного героя у своїх поезіях, вибудовуючи систему цінностей національного героя своїми міркуваннями над тяжкою долею України, моральними ідеалами народу, шляхами виходу із тяжкої неволі Тарас Григорович «засуджує плазування перед усім іноземним, блюзнірство, кар'єризм, гнобителів України, суспільну пасивність; возвеличує національних героїв, слово, добро, прощення, сімейні цінності; славить високе почуття патріотизму, відчайдушну хоробрість козаків, героїзм, гідність, віру, вітчизну; вірить в те, що не можна мовчки дочекатися волі, у здійснення права народу на вільне життя, у пробудження національної свідомості народу; дбати про розвиток вітчизняної культури...» [7 с. 19]. Так, у поетичних творах «Наймичка», «І мертвим, і живим», повістях «Княгиня», «Щоденнику» великий Кобзар озвучив ідеї, які значно вплинули на формування педагогічної думки в Україні. Зокрема у поемі «Сон» (перший сатиричний твір Шевченка і перший у новій українській літературі твір політичної сатири) показано спрямування проти соціального й національного гноблення українців, проти рабської покірливості народу, а також осуд українців, які заради чинів забувають свій край, свою мову, втрачають національну та людську гідність; засудження самодержавної політики російського царату. У композиції твору Тарас Григорович спрямував показ широкою панорамою царської Росії. Звертаємо увагу на те, що твір має характер філософських роздумів («У всякого своя доля»), подано три картини: Україна, Сибір, Петербург. Поет використовує для викладу змісту прийом сну, який надає поемі та зображуваним у ній подіям умовності, фантастичності, проте саме такий прийом дозволяє відобразити моральне звиродніння суспільства. Назва поеми має певне ідейне навантаження, адже сон стає сатиричним прийомом, який дає поетові волю в сатиричному, гіперболізованому та символічному змалюванні суспільних вад.

Найбільшу огиду і презирство викликають у Шевченка «землячки», які бояться «заплямувати» себе близькістю до рідного народу. Поет викриває отих «п'явок», що підривають сили народу, плямують честь і гідність своєї нації: Україно! Україно! Оце твої діти, Твої квіти молодії, Чорнилом політі. На протигагу цим негативним образам, Кобзар створив світлий образ борця («не просить, не плаче, не стогне»). Твір має глибокі символи: сова - це символ мудрості й водночас туги, а цар волі - прозорий символ безкорисливої боротьби за справедливість, близький до образу Христа; ведмідь - символ грубої сили, невігластва; чапля - бундючності; кошеня - крайньої безпомічності, беспорядності, жалюгідності. Символ раю, місця, де людина почувається вільною, гідною, щасливою, є наскрізним у поемі. Поетика твору підпорядкована завданню втиснути в невеличкий обсяг цілу панораму - величезну картину життя в Російській імперії, цілий калейдоскоп образів і роздумів. Таким чином, освітні погляди Тараса Григоровича були такими, що потрібно: любити свій край, свою мову, не втрачати національну та людську гідність; засуджувати несправедливість щодо українського народу, зокрема нації.

Аналіз твору показав, що Тарас Шевченко для втілення свого творчого задуму - викриття ненависного народові ладу - не випадково обрав форму сну. Російську імперію - тюрму для закріпачених народів - він сприймає як жахливий сон, від якого мусять прокинутись люди. Отже, поема Тараса Шевченка «Сон» - це утілення зла й несправедливості, «велике оскарження «темного царства» за всі теперішні й минулі кривди України» [5].

Невичерпним джерелом освітніх поглядів також є Тараса Шевченка твір «Мені однаково, чи буду...». Його **провідний мотив, це** патріотичні почуття відповідальності за Батьківщину; **це** відтворення почуття громадянської мужності, духовної стійкості і незламності, відданості Батьківщині й народові, роздум поета над важкою долею власного рідного краю [10; 11]. Його це ствердження саможертвості в ім'я України. Отже у творі присутні **художньо-стильові особливості в яких розкривається** ідея через зміст усього

твору. Ліричний герой Тараса Григоровича, розмірковуючи про власну долю, неначе на терезах совісті, виважує пріоритети між власною долею й долею рідної землі, безкомпромісно обираючи найдорожче – Україну.

Висновки. Підводячи підсумки, можемо сказати, що освітні погляди Тараса Григоровича майстерно перекликаються із філософсько-освітньою думкою його. Вони співзвучні із нинішніми освітніми подіями, зокрема боротьби за існування української мови, своєї культури, нації; його патріотичних почуттів пройнятих в кожному творі, долею народу, думок та мрій, які спрямовані проти соціального й національного гноблення українців...

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібліографічний покажчик Шевченкознавчих праць 1860–2003
<http://kobzar.univ.kiev.ua/info/Monog/Lit.htm>
2. Грушевський О. Шевченківська література за останні роки / Україна. К., 1917. №1-2. С.116–217.
3. Грушевський О. Педагогічні ідеї Т. Шевченка / Шлях. К., 1918. №3. С.42–47.
4. Дорошкевич О. Шевченко на лекціях літератури / Вільна українська школа. 1918. №7. С.130–145.
5. Шевченко Т. Сон (Комедія) Зібрання творів: У 6 т. К., 2003. Т. 1: Поезія 1837-1847. С. 265-278; С. 699-706.
<http://litopys.org.ua/shevchenko/shev128.htm>
6. Сушицький Ф. [Сушицький Т. П.]. Народність в творах Шевченка / Вільна українська школа. К.,1918. №7. С.101–113. Також окреме видання: К., 1918.
7. Тищенко Т. Освітні ідеї Тараса Григоровича Шевченка. Педагогічні науки. 2014. № 61-62. С. 16-24
<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3502/1/Tyschenko.pdf>
8. Підгайний Л. Шевченко й наші дні / Кузня освіти. К., 1929. №3. С. 35–37.

9. Кирилюк Є. Шевченко і Кирило-Мефодіївське братство / Вісті АН УРСР 1944. №3-4. С.39–53.
10. Кобилецький Ю. Шевченко-патріот Українського народу / Колгоспник України. 1944. №13. 11 березня.
11. Падалка Н. Великий патріот / Київська правда. 1944. №50. 10 березня.
12. Чавдаров С. Педагогічні ідеї Тараса Григоровича Шевченка (Монографія). К, 1953. 208 с.
13. Неділько Г. Педагогічні ідеї Шевченка / Літературна газета. 1954. №2. 18 березня. *Відгук на кн. С.Чавдарова «Педагогічні ідеї Тараса Шевченка», 1953.*
14. Плющ П. Т.Г. Шевченко – основоположник нової української літературної мови. Мова творів Шевченка / Плющ П. Нариси з історії української літературної мови. Посібник для філологічних факультетів та факультетів мови і літератури педінститутів. К., 1958. С. 236–242.
15. Москаленко А. Кобзареве слово – плоть і кров народу / Тарас Шевченко Кобзар. К., 1992. С.3–6.
16. Яременко В. Тарас Шевченко: «У їх народ і слово, і у нас народ і слово...» / Столиця. 2003. 18 берез. (№10) С.6.
17. Ярмиш Ю. Тарас Шевченко: академік, а не самоучка [Т.Г.Шевченко – гравер] / Україна молода. 2003. № 45 (12 берез.). С.12.